

Психологічні аспекти професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці

Пінська О. Л.

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми професійного самовизначення на етапі вибору професії в юнацькому віці. Розглянуто психолого-педагогічні уявлення щодо сутності і змісту професійного самовизначення. Акцентовано на виборі професії як основного стратегічного етапу професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці. Подано опис перепоп професійного вибору, розкрито сутність суперечностей, що виникають у процесі вибору професії. Зосереджено увагу на основних чинниках, що обумовлюють професійний вибір. Доведено, що детермінантами усвідомленого вибору професії виступають як внутрішні, так і зовнішні чинники.

Ключові слова: самовизначення, особистісне самовизначення, професійне самовизначення, юнацький вік, суперечності, соціально-психологічні фактори.

Постановка проблеми. В умовах глибоких соціально-політичних, економічних і духовних зрушень, які відбуваються в суспільстві, сучасному соціуму потрібен соціально та професійно активний, компетентний, мобільний і конкурентоспроможний фахівець. Підготовка такого фахівця значною мірою обумовлюється професійним самовизначенням особистості. Професійне самовизначення як складне структурно-динамічне явище полягає у свідомій та активній реалізації особистості себе в житті. Воно значною мірою обумовлюється потребами суспільства, зумовлюється внутрішньою логікою психічного розвитку особистості та є одним із найважливіших стратегічних рішень у житті людини. Як важливий і обов'язковий етап цілісного особистісного розвитку професійне самовизначення — це частина життєвого шляху людини, важлива ланка в безперервному ланцюгу актив її самореалізації.

У сучасній психологічній науці професійне самовизначення трактується, як процес розвитку суб'єкта праці на різних етапах професійного становлення, виступаючи його сутнісною основою, неперервним процесом пошуку й набуття людиною смислів своєї професійної діяльності, відкриттям свого «Я» як фахівця. Професійне

самовизначення не можна розуміти, як дію, до якої людина готується все життя і здійснивши яку, вона може вважати себе повністю реалізованою. Це «не одноразовий акт вибору, а низка рішень упродовж усього віку людини, які обумовлені способом її життя» [7, с. 55].

Ключовим моментом професійного самовизначення є свідомий вибір професії, визначаючись із якою особистість здійснює в такий спосіб не тільки вибір роду занять, а й свого місця в житті. Найбільш актуальним професійний вибір стає на етапі ранньої юності, оскільки цей період вікового розвитку характеризується усвідомленням власного Я, формуванням «Я-концепції», здатністю до прийняття самостійних рішень, визначенням соціально й особистісно значущих цілей. У цей віковий період відбувається перехід від пізнання світу до його перетворення, пізнання себе й активне самоствердження в житті з урахуванням як власних особливостей і можливостей, так і вимог професійної діяльності та соціально-економічних умов. У ранньому юнацькому віці особистість самовизначається, виходячи із внутрішніх потреб, що співвідносяться із суспільними запитами та затребуваністю ринку праці, і починає оцінювати свої наміри та можливості щодо вибору фаху. Обираючи ту чи ту професію, людина обирає щось більше, тобто те, що дає ця професія для більш повного відчуття її власного життя [7, с. 74]. Отже, від правильного вибору спеціальності залежить майбутнє людини, її самореалізація та самоздійснення, що актуалізує проблему професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні психологічного аспекту професійного самовизначення через призму аналізу його сутності, суперечностей, детермінаційних чинників успішності розвитку в ранньому юнацькому віці на етапі вибору професії.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Феномен професійного самовизначення особистості є складним і багатоаспектним. У колі уваги наукової спільноти знаходяться основні аспекти означеної проблеми, а саме: теоретичні засади особистісного та професійного самовизначення як складової процесу життєвого самовизначення (К. О. Абульханова-Славська [1], Б. Г. Ананьєв [2], Є. І. Головаха [5], Є. О. Клімов [7], І. С. Кон [8], М. С. Пряжніков [13] та ін.); професійне самовизначення в контексті ціннісно-сміслової сфери особистості на етапі повноліття (Н. Р. Гінзбург [3], Є. Ф. Зеєр [6], Є. В. Кучеренко [9]); особливості, сутність і зміст професійного вибору як етапу професійного самовизначення (Є. Ф. Зеєр [6], Є. О. Клімов [7], І. С. Кон [8] та ін.); формування адекватних професійних намірів

і планів, реалістичного образу себе як професіонала на етапі ранньої юності (А. Є. Левенець [10], І. С. Кон [8], Є. В. Кучеренко [9], М. С. Пряжніков [14], Л. П. Федоренко [16], Н. С. Чистякова [17] ін.); зв'язок професійного самовизначення з життєвими перспективами особистості (М. Р. Гінзбург [4], Є. І. Головаха [5] та ін.); визначення сутності і змісту професійного самовизначення (М. Р. Гінзбург [4], Є. Ф. Зеєр [6], М. С. Пряжніков [14] та ін.).

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «професійне самовизначення» має різні інтерпретації, що свідчить про відсутність однозначного розуміння окресленої дефініції, а це обумовлює необхідність з'ясування сутності таких суміжних базових понять, як «самовизначення» й «особистісне самовизначення». Аналіз запропонованих у науковій літературі тлумачень поняття «самовизначення» дає підстави розглядати його як системоутворювальну властивість особистості, яка визначає її психологічний склад, відображає цілі, в ім'я яких діє особистість, її мотиви, суб'єктивне ставлення до різних аспектів дійсності, як надбання людиною своєї ціннісно-сислової єдності [7], змістовне конструювання нею свого життєвого поля, що містить у собі як сукупність індивідуальних життєвих смислів, так і простір реального діяння, сутнісною особливістю якого є спрямованість у майбутнє [5, с. 47].

К. О. Абульханова-Славська тлумачить самовизначення особистості як «проведення своєї лінії в соціальній дійсності». Учена підкреслює зв'язок самовизначення з активністю самої особистості, залежність його від міжособистісних стосунків у значущому оточенні. Істотного значення автор надає життєвій перспективі та життєвій програмі людини [1, с. 105–106].

Самовизначальною особистістю є суб'єкт, здатний до самооцінки, саморегулювання, який з урахуванням суспільних і власних потреб і можливостей може самостійно ставити життєві цілі, досягати їх і нести відповідальність за свою діяльність, учинки та поведінку.

Вищим проявом життєвого самовизначення є особистісне самовизначення як цілісне уявлення особистості про себе, знаходження нею свого образу «Я» і постійний розвиток цього образу, набір ціннісних орієнтацій та особистісних смислів, прийняття внутрішньої позиції дорослої людини як потреби в активізації та самореалізації, що розвиває вміння створювати психологічну перспективу, здатність будувати життєві плани. Особистісне самовизначення — це визначення себе стосовно суспільно прийнятих (і прийнятих цією людиною)

критеріїв особистісного становлення та подальша дієва реалізація себе на основі цих критеріїв [16, с. 2].

Підґрунтям розвитку людини у зрілому віці стає професійна діяльність. Визнання особистісно утворювальної функції провідної діяльності неминуче призводить до виділення у процесі становлення особистості періоду, пов'язаного з вибором, підготовкою до виконання та виконанням дорослою людиною одного типу діяльності — професійної. У зв'язку з цим процес розвитку суб'єкта професійної праці тісно пов'язаний з її професійним самовизначенням, яке є критерієм успішності професійного розвитку особистості. Відповідно до поглядів учених щодо феномену професійного самовизначення в наукових доробках ряду дослідників, як-от: І. С. Кона [8], Є. О. Клімова [7], М. С. Пряжнікова [13], В. О. Татенка [12], — професійне самовизначення трактується як процес розвитку суб'єкта праці на різних етапах професійного становлення, виступаючи його сутнісною основою, неперервним процесом пошуку й набуття людиною смислів своєї професійної діяльності, відкриття та реалізації свого «Я» як фахівця.

Так, Є. О. Клімов, розглядаючи професійне самовизначення як один з найважливіших проявів суб'єкта професійної діяльності, окреслений феномен визначає як «діяльність людини, що приймає той або інший зміст, це, насамперед, образи бажаного майбутнього особистості, усвідомлення себе й свого місця в системі ділових міжособистісних відносин» [7, с. 74]. Згідно з позицією М. Р. Пряжнікова, професійне самовизначення особистості постає як життєво важлива проблема, головною метою якого є поступове формування внутрішньої готовності до самостійної й усвідомленої побудови, корекції та реалізації перспектив власного розвитку, професійної готовності самостійно знаходити особистісно значущі смисли в конкретній професійній діяльності. Зважаючи на це, автор стверджує, що сутністю професійного самовизначення особистості є самостійний та усвідомлений пошук і знаходження особистісного сенсу в трудовій діяльності і всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній (соціально-економічній) ситуації [13, с. 64]. В. О. Татенко сутність професійного самовизначення розглядає в такий спосіб: «Самовизначитись — означає теоретично відповісти собі самому на запитання “Хто я є?”, “Що я хочу?”, “Що я можу?” і практично пересвідчитись у правильності своїх відповідей. Йдеться про відкриття через самопізнання своїх загальнолюдських, особливих та індивідуальних властивостей, якостей, про з'ясування глибинних потягів і спрямувань про оцінку своїх здатностей і здібностей» [12,

с. 431]. Тобто для правильного вибору професії людині необхідно мати чітке уявлення про себе і свої здібності, вона повинна знати вимоги, які висуваються професією, і можливості конкретизації поставлених цілей.

Отже, професійне самовизначення полягає в усвідомленні особистості себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності та передбачає самооцінку людиною своїх індивідуально-психологічних якостей і зіставлення своїх можливостей із психологічними вимогами професії до людини; усвідомлення своєї ролі в системі суспільних відносин і відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх здібностей; саморегуляцію поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети.

Професійне самовизначення — це важливе життєве завдання, яке суспільство ставить перед особистістю та яке особистість повинна вирішити за певний період часу; це процес поетапного прийняття рішень, за допомогою яких індивід буде баланс між своїми бажаннями та нахилами, з одного боку, і потребами суспільства — з іншого; процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність. Професійне самовизначення молоді, як стверджував І. С. Кон, полягає в чіткій орієнтації та визначенні свого місця у світі дорослих, а також у формулюванні соціально й особистісно значущих цілей, досягнення яких забезпечується самореалізацією суб'єкта [8].

Здійснюється професійне самовизначення особистістю через послідовність життєво важливих виборів. Саме в ситуаціях вільного вибору особистість рельєфно виявляється як суб'єкт діяльності. Розглядаючи проблему вибору в контексті життєвого шляху особистості як «вибір себе», «як вибір життєвого шляху», Б. Г. Ананьєв зазначає, що здійснення вибору, як свідомо вибраного рішення, призводить як до зміни самої людини, так і до зміни способу життя. Для особистості, що здійснює вибір, головним є визначення себе стосовно мети і цінностей, оскільки саме ціннісні орієнтації є ядром самовизначення [1, с. 12]. Найважливішим стратегічним вибором у житті людини виступає вибір професії, який є ключовим моментом професійного самовизначення суб'єкта. Б. Г. Ананьєв зазначає, що «вибір професії, ціннісна орієнтація на ту чи іншу сферу суспільного ідеалу — все це окремі моменти, які характеризують початок самостійного життя у суспільстві, перш за все воно є старт самостійної професійної діяльності, оскільки конкретизує цілі, сенс буття, те, чому особистість віддає переваги» [2].

Найбільш сприятливі умови для професійного вибору створюються в ранньому юнацькому віці особистісного розвитку. Важливими

психологічними новоутворенням в цей віковий період є відкриття цілісного «Я»-образу, активний пошук сенсу життя, визначення власних життєвих позицій, формування ціннісного уявлення про себе, здатність переходити від пізнання світу до його перетворення та пізнання себе. Цей віковий період характеризується активним самоствердженням у житті, наявністю перспективного погляду на професійне самовизначення та пов'язаний із прийняттям особистісного рішення, найбільш відповідального та значущого в житті, — вибір професії, виходячи із внутрішніх потреб, що співвідносяться із суспільними запитами та затребуваністю ринку праці.

Розглядаючи професійне самовизначення на етапі вибору професії як усвідомлення особистістю властивостей і особливостей власного Я, які є значущими для процесу оволодіння професією і в подальшій професійній діяльності, більшість дослідників розглядають професійне самовизначення як полімотивований феномен, який зумовлюється рядом соціально-психологічних чинників. У цьому зв'язку Є. О. Клімов акцентує на тому, що, вибираючи професію, індивід повинен враховувати, чого він хоче (свої бажання), що він може (свої здібності) і що потрібно в нашому розумінні — потреби ринку праці [7]. Тому процес професійного вибору можна розглядати як взаємодію трьох чинників: «Хочу» (інтереси, бажання потяги), «Можу» (здібності, уміння, професійно важливі особистісні якості, стан здоров'я), «Треба» (знання, соціальний запит суспільства, кон'юнктура ринку).

Науковці констатують співіснування різних підходів до визначення кількісного та якісного складу чинників професійного вибору. Аналіз варіативності поглядів учених засвідчив наявність спільних позицій, що дозволило здійснити узагальнення та виокремити, на нашу думку, основні внутрішні й зовнішні чинники. До зовнішніх було віднесено такі чинники: соціальний статус батьків і рівень освіти, місце проживання, рівень поінформованості щодо обраної професії, вплив референтних груп, поради, вказівки з боку старших членів сім'ї, інших людей, соціальні еталони (мода, престиж), соціально-економічні та соціокультурні характеристики середовища, стиль міжособистісних стосунків, протікання процесу самовизначення в референтних групах, поінформованість про структуру народного господарства, кон'юнктуру ринку праці.

Основними внутрішніми чинниками правильного професійного вибору постають: потреби, нахили, наміри, психологічні установки, професійний інтерес, професійна спрямованість, особливості ціннісно-мотиваційної сфери, розвиток інтелекту, сформованість професійно

важливих якостей, знання змісту й умов праці. Ефективність впливу визначених чинників потребує їх узгодженості або принаймні несуперечливості.

У професійному самовизначенні на етапі вибору професії виникають суперечності, зокрема між прагненням особистості до самостійності та потребою кваліфікованої допомоги дорослих під час вибору фаху; соціальною орієнтацією молоді на вибір переважно престижних професій і потреби держави в різних спеціалістах; професійними намірами молоді та можливостями їх реалізації з огляду на різні умови; вимогами професійної діяльності і можливостями особистості виконувати їх ефективно; професійними намірами та здібностями; станом здоров'я та медико-фізіологічними вимогами фаху. Домінуючою виступає суперечність між «хочу» та «можу». Ідеться про суперечність між бажаним («хочу») майбутнім, що представлене в суб'єктивній картині життєвого шляху і тією реальністю, яка визначає суб'єктивні можливості його досягнення («можу»). Така суперечність виникає тоді, коли реальні можливості людини не дозволяють досягти бажаного, або, коли людина, маючи значний особистісний потенціал, не бачить адекватних засобів для реалізації власних можливостей.

Вирішення суперечностей потребує узгодження професійно-психологічних можливостей людини зі змістом та вимогами професійної праці, а також знаходження сенсу виконуваної діяльності, що постійно змінюється й ускладнюється в конкретній соціально-економічній ситуації [6].

Оснovoю для усунення суперечностей професійного самовизначення складає усвідомлення особистістю перепон до вибору фаху, домінуючими серед яких можна визначити такі: використання неадекватних джерел інформації про професію; невміння систематизувати наявну інформацію, виділяти основне та другорядне; невміння співвідносити свої можливості з вимогами професії; переважання емоційних компонентів у процесі прийняття рішення щодо вибору роду діяльності; підпорядкування «тиску» з боку оточуючих [5].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи, зазначимо, що професійне самовизначення тісно пов'язане із загальним життєвим самовизначенням особистості, на яке суттєво впливають навколишнє соціальне середовище й активна життєва позиція людини і яке є критерієм успішності професійного становлення особистості, професійного росту і розвитку компетентності у професії. Як стратегічне життєве завдання, яке суспільство ставить перед особистістю і яке особистість повинна вирішити за певний період

часу, є процесом поетапного прийняття рішень, за допомогою яких індивід будує баланс між своїми бажаннями та нахилами, з одного боку, і потребами суспільства — з іншого; як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність. Ключовим моментом професійного вибору є усвідомлення людиною своїх особистісних особливостей і можливостей, а також орієнтація в соціально-економічних умовах, у яких здійснюється свідомий вибір. Узагальнюючи досвід дослідження означеного феномену, можна констатувати, що професійне самовизначення є процесом формування особистістю ставлення до професійної діяльності та до себе як суб'єкта цієї діяльності в майбутньому, а також як спосіб його реалізації через довготривалий процес узгодження внутрішньо-особистісних цілей, нахилів, здібностей з об'єктивними можливостями їх утілення й умовами, які створюють конкретні види діяльності та соціально-професійні потреби.

Список використаної літератури

1. Абульханова-Славская К. А. *Стратегия жизни: методические проблемы психологии*. Москва : Мысль, 1991. 229 с.
2. Ананьев Б. Г. *О проблемах современного человекознания*. Москва : Наука, 1977. 380 с.
3. Гинзбург М. Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема. *Вопросы психологии*, 1998. № 2. С. 19–27.
4. Гинзбург М. Р. Психологическое содержание личностного самоопределения. *Вопросы психологии*, 1994. № 3. С. 43–52.
5. Головаха В. И. *Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи*. Киев : Наукова думка, 1999. 144 с.
6. Зеер Э. Ф. Психология профессионального самоопределения в ранней юности : учеб. пособ. Москва : Издательство МПСИ; Воронеж : Издательство НПО «МОДЕК», 2008. 256 с.
7. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учеб. пособ. для студ. вузов. Ростов-на-Дону, 1996. 552 с.
8. Кон И. С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. Москва : Политиздат, 1984. 336 с.
9. Кучеренко Є. В. Професійне самовизначення особистості як динамічний процес. *Проблеми загальної та педагогічної психології*

- : збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Т. XI. част. 2. Київ : Генезум, 2009. С. 223–233.
10. Левенець А. Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 29 с.
 11. Нікітіна І. В. *Суб'єктивне самовизначення молодшої людини в період повноліття*. Київ : КНТ, 2008. 192 с.
 12. Основи психології : підруч. для студ. вищ. закл. освіти / О. В. Киричук, В. А. Роменець, В. О. Татенко, І. П. Маноха, В. М. Пискун, Т. С. Кириленко, Т. М. Титаренко. 4-те вид., стер. Київ : Либідь, 1999. 632 с.
 13. Пряжников Н. С. *Профессиональное и личностное самоопределение*. Москва : Институт практической психологии; Воронеж : МДЭК, 1996. 256 с.
 14. Пряжников Н. С. *Профессиональное самоопределение в культурно-исторической перспективе. Вопросы психологии*, 1996. № 1. С. 57–64.
 15. Психологія професійного самовизначення особистості / за ред. М. С. Корольчука. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 280 с.
 16. Федоренко Л. П. Психологічні детермінанти професійного самовизначення старшокласників. *Науковий часопис Національного пед-го університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 7 (52). С. 143–149.
 17. Чистякова С. Н. Проблема самоопределения старшеклассников при выборе профессии. *Педагогика*, 2005. № 1. С. 19–26.

References

1. Abul'hanova-Slavskaya, K. A. (1991). *Strategiya zhizni: metodicheskie problemy psihologii* [Life strategy: methodological problems of psychology]. Moskva : Mysl'. 229 s. [in Russian]
2. Anan'ev, B. G. (1977). *O problemah sovremennogo chelovekoznaniya* [On the problems of modern human knowledge]. Moskva : Nauka. 380 s. [in Russian]

3. Ginzburg, M.R. (1998). Lichnostnoe samoopredelenie kak psihologicheskaya problema [Personal self-determination as a psychological problem]. *Voprosy psihologii*, 2. S. 19–27. [in Russian]
4. Ginzburg, M.R. (1994). Psiholohiheskoe sodержanie lichnostnogo samoopredeleniya [Psychological content of personal self-determination]. *Voprosy psihologii*, 3. S. 43–52. [in Russian]
5. Golovaha, V.I. (1999). *Zhiznennaya perspektiva i professional'noe samoopredelenie molodezhi* [Life perspective and professional self-determination of young people]. Kyev : Naukova dumka. 144s. [in Ukrainian]
6. Zeer, E.F. (2008). Psihologiya professional'nogo samoopredeleniya v rannej yunosti : uchebnoe posobie [Psychology of professional self-determination in early youth]. Moskva : MPSI; Voronezh : NPO MODEK. 256s. [in Russian]
7. Klimov, E. A. (1996). Psihologiya professional'nogo samoopredeleniya [Psychology of professional self-determination] : uchebnoe posobie dlya studentov vuzov. Rostov-na-Donu. 552s. [in Russian]
8. Kon, I. S. (1984). V poiskah sebya. Lichnost' i ee samosoznanie [In search of yourself. Personality and its self-consciousness]. Moskva : Politizdat. 336s. [in Russian]
9. Kucherenko, E.V. (2009). Profesijne samoviznachennya osobivosti yak dinamichnij process [Professional self-determination as a dynamic process]. *Problemi zagal'noyi ta pedagogichnoyi psihologii : zb. nauk. prats' institutu psihologii imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny / za nauk. red. S. D. Maksymenka*, 11 (2). S. 223–233. [in Ukrainian]
10. Levenec', A. E. (2006). Psihologichni osoblivosti stanovlennya zhittєvoyi perspektivi v yunac'komu vici [Psychological features of the formation of life prospects in the youth] : *abstract of doctor of Science*. 19.00.07. Kyev. 29s. [in Ukrainian]
11. Nikitina, I. V. (2008). *Sub'yektivne samoviznachennya molodoi lyudini v period povnolittya* [Subjective self-determination of a young person in the period of full-time]. Kyev : KNT. 192s. [in Ukrainian]
12. Osnovi psihologii (1999). [Fundamentals of psychology] : pidruch. dlya stud. vishch. zakl. osviti / O. V. Kirichuk, V. A. Romenec', V. O. Tatenko, I. P. Manoha, V. M. Piskun, T. S. Kirilenko, T. M. Titarenko. 4-te vid., ster. Kyev : Libid'. 632s. [in Ukrainian]

13. Pryazhnikov, N.S. (1996). Professional'noe i lichnostnoe samoopredelenie [Professional and personal self-determination]. Moskva : Institut prakticheskoy psihologii; Voronezh : MDEK. 256 s. [in Russian].
14. Pryazhnikov, N.S. (1996). Professional'noe samoopredelenie v kul'turno-istoricheskoy perspective [Professional self-determination in a cultural-historical perspective]. *Voprosy psihologii*, 1. S. 57–64. [in Russian]
15. Psihologiya profesijnogo samoviznachennya osobistosti (2018). [Psychology of professional self-development] / za red. M. S. Korol'chuka. Kyev : Kyev. nac. torg.-ekon. un-t. 280 s. [in Ukrainian]
16. Fedorenko, L. P. (2018). Psihologichni determinanti profesijnogo samoviznachennya starshoklasnikiv [Psychological determinants of professional self-development of high school students]. *Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya 12: Psihologichni nauki : zb. nauk. prac'*. Kyev : Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova. Vip. 7 (52). S. 143–149. [in Ukrainian]
17. Chistyakova, S.N. (2005). Problema samoopredeleniya starsheklassnikov pri vybore professii [The problem of self-determination of high school students when choosing a profession]. *Pedagogika*, 1. S. 19–26. [in Russian]

Pinskaya E. L.

Psychological aspects of professional self-determination in early adolescence

Abstract. The article is devoted to the analysis of the problem of professional self-determination at the stage of choosing a profession in adolescence. Psychological and pedagogical ideas about the essence and content of professional self-determination are considered. Emphasis is placed on the choice of profession as the main strategic stage of professional self-determination in early adolescence. The description of obstacles of a professional choice is given, the essence of the contradictions arising in the course of a choice of a profession is opened. Emphasis is placed on the main factors that determine the professional choice. It is proved that the determinants of conscious choice of profession are both internal and external factors.

Key words: self-determination, personal self-determination, professional self-determination, adolescence, contradictions, socio-psychological factors.

Пінська Олена Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

Кривий Ріг, Україна

pinskayklava@gmail.com